

KÉT KIÁLLÍTÁS (Szeptember–október)

Sámántánc a városházán

NÁRAY ÉVA

A húsz évvel ezelőtt elhunyt Sáfrány Imre műveiből rendezett gyűjteményes kiállítással nyitotta őszi kiállítási évadát a szabadkai Városi Múzeum. Sáfrány több mint száz alkotását gyűjtötte össze Vajdaság múzeumaiból, magángyűjteményeiből Ninkov Kovačev Olga, a tárlat rendezője. A végeredmény – az itt látható 108 festmény, szobor, rajz, vázlat – látványosan bizonyítja; ha nagy kvalitású mester járja végig az útkeresés poklát, egyszerűen értelmetlenné válnak a stílus kategóriák mint értékmérő jelzők. Sáfrányban akkora hatalmas nyugtalanság szorult, annyifelé figyelt, s annyira nem hagyta szűkebb és tágabb környezete közömbösen, hogy ilyen attitűddel nem is lehetett volna egy kerek és egynemű életművet létrehozni. Nem mintha Sáfrány életműve nem lenne kerek egész. Kerek és egész, de kerektségében is annyira sokféle, hogy ez a változatosság lehetetlenné teszi az életmű sima és egyszerű, akár időrendi, akár tematikai feldolgozását, hiszen az erre vállalkozó lépten-nyomon áthajlásokba, átfedésekbe, kísérletezésekbe botlik. A Sáfrány életművet taglaló tanulmány szerint e sokoldalúság talán abból adódott, hogy Sáfrány kapcsolatban volt az újságírással, „pontosabban az új információk tömkelegével”. Szerintem viszont éppen Sáfrány alkatából, szellemiségéből adódott az, hogy folyamatosan kapcsolatban állt (egyebek mellett) az újságírással; az a fajta művész volt ugyanis, aki képtelen lecövekelni egyetlen művészeti ág mellett. Ha úgy hozta a sors, „kiírta”, ha meg amúgy, „kifestette” magából gondolatait.

Sáfrány képzőművészeti és irodalmi munkássága egyaránt azt tükrözi, hogy olyan vibráló, olyan ritka tehetséggel megáldott/megvert személyiséggel állunk szemben, a művésznek azzal a fajtájával, aki nem hosszas tanulmányozás, látványos ihletkeresés után hozza létre alkotásait, hanem egy hirtelen felvil-

lanás, „megvilágosodás” eredményeként. Természetesen ez nem jelenti azt, hogy alkotásai nem hosszas gondolkodási folyamat lecsapódásaként jöttek létre, de a folyamat az gondolati síkon (vagy talán az önkifejezés más formájában, esetleg éppen az írásban játszódtott le), s a végeredmény, az extraktum formálódott képpé. Ezért tűnhet a szemlélő számára úgy, hogy Sáfrány életműve nem olyan sima, gördülékeny, hanem olyan . . . milyen is? Mint a Sáfrány számarkórója, ágas-bogas, itt-ott szúrós – és gyönyörű. Szépségesen szabálytalan. Elementárisan szenvedélyes. Ugyanakkor bármennyit is kísérletezik, bármerre is kalandozik el figyelme, legyen a Makkhetesen, vagy olvassa Jan Palach kétségbeesett, öngyilkos tetteről szóló újsághírt, az élmények képzőművészeti lecsapódásában sem veszi el a személyiség keze nyomát. Külön lehetne szólni azokról az alig tetten érhető stílusjegyekről, azokról az árnyalatokról, amelyek valami bújtatott, az események mögött húzódó vezérfonalként, átszövik ezeket a képeket. Ami valóban megdöbbentő ezekben az alkotásokban, különösen most, midőn egy helyütt lehet látni az életmű jelentős részét, az az őket uraló kifogástalan, maradéktalan egyensúly. Ez az egyensúly nem függ létrehozója szenvedélyes, kutató szeszélyétől, ez annál mélyebben lakozik. Ez az egyensúlyi állapot nem a formák, idomok mennyiségi felsorolásából keletkezik, hanem az egésznek és a részeknek egy olyan tudatosan megválasztott emberi arányú harmóniájából, amely viszonyrendszerében és nem konkrét részleteiben őriz valamit a festészet legjobb hagyományaiból. S itt, ezen a ponton válik nyilvánvalóvá Sáfrány művészetének vitathatatlan következetessége, belső logikája. Magát a Mestrót parafrázálva: tudott, de még inkább mert.

Végül néhány szó a tárlatrendezésről. A kiállítás rendezője, Ninkov Kovačev Olga alapos munkát végzett, midőn múzeumokból és magánygyűjteményekből kölcsönözte Sáfrány munkáit, megalkotta ezt a kiállítást. A szabadkai Városi Múzeumot, amely a művészettörténész munkahelye, ugyancsak dicséret illeti a vállalkozásért. Csakhogy ennek a kiállításnak nem ott lett volna a helye. Egyszerűen azért, mert nem tudott elég teret, elég levegőt adni Sáfrány életművének bemutatásához. Nem szeretnék ötleteket adni, hol mindenütt lehetett volna Szabadkán megrendezni ezt a kiállítást, de a szabadkai Városháza szecessziós díszítésű folyosói, ahová a képek, faliszőnyegek egy része hely híján kiszorult, igencsak alkalmatlan háttérül szolgálnak, és akkor az ottfeljtett szemeteskosarakról, rezsókról, irodákból kiszorult asztalokról, szekrényekről nem szóltunk. Igen nagy kár, hogy egy ilyen, körültekintően megrendezett kiállításnak ilyen malőrökön kell elbuknia.

A SZELLEM HELYE Tájkép 2000

Bela Duranci fél életét annak szentelte, hogy bebizonyítsa, a századforduló vajdasági képzőművészete és építésze igenis összhangban állt az európai, de legalábbis a kelet-európai képzőművészet és építészet kortárs törekvéseivel. Alátámasztásul itt van a vajdasági, kiváltképp pedig a szabadkai szecessziós építészet, aztán Pechán József, vagy akár Farkas Béla művészete, amely jelentős művészettörténészünk meglátása szerint, nemigen maradt el a kor európai törekvései mögött. Aztán elmúlt néhány évtized, és jött a művésztelep-alapítók időszaka. Ács, Sáfrány, Szilágyi, Petrik és a többiek fontosnak tartották, hogy művészetüknek, gondolataiknak egy kollektív formán, a művésztelepi mozgalmon keresztül szerezzenek érvényt. A két korszakot, a századforduló képzőművészetét, valamint az ötvenes évek művésztelepi mozgalmának képviselőit eltéphetetlen szál köti össze a mai festőkkel. Az elmúlt évszázad minden innen sarjadt, innen kiinduló, s talán ide megtérő festőjének ugyanis meghatározó élménye a táj, erre igyekszik bizonyítékkul szolgálni az újvidéki Bel Art Galéria és a Zlatno oko Képtár közös vállalkozása, a Tájképbiennélé, amelyet idén immáron másodszer rendeztek meg a kamenicai kastélyban. Az első biennálé kínálata még olyan volt, amilyen, a kiállítás rendezője – akár az úriszabó – hozott anyagból dolgozott, s csak azt mutathatta meg, amit neki is megmutattak. Ezért voltak ott aztán merész megoldások és polgári otthonok falára kívánczó kedves tájak egyaránt. A nagy műhöz azonban több kell, erre jól ráéreztek a biennálé kitalálói is. Ezért a második biennálén, amely kedvezőtlenebb körülmények és szerényebb keretek között került megrendezésre, vállalták azt, hogy kevésbé populáris formában az egyszeri élmény megragadását prezentálják, vállalva egyúttal az egyébként konformista néző meghökkentését, netán sokkolását is. Sava Stepanov rendezői elképzelését megvalósítva azt bizonyította, hogy a természeti formavilág, ezen belül is a vajdasági síkság ősi látványa ezeken az alkotásokon képes jelkép értékű látomásokká minősülni. A biennáléra meghívott szerzők ráéreztek a drámai tartalmakra, efelé közelítenek, mélyről fakadó átéléssel szólnak a táj élményéből kiindulva az enyészet, a pusztulás fájdalommal terhes világáról.

Az idei biennálé három részre tagolódik, külön csoportot képeznek a vajdaságiak, s külön szerepel a belgrádi/szerbiai (innen került ki a biennálé nagydíjasa, Ratko Lalić személyében), illetve a montenegrói (itteni résztvevő, Biljana Keković kapta a Bel Art Galéria díját, aki egyébként Lalić tanítványa) válogatás. Közös bennük – talán a szelektorok elképzelésének köszönhetően –, hogy kifejezőeszközeiket valamennyien a festői cél szolgálatába állították,

képeiken noha a kiindulópontul szolgáló táj elsőrangú és tagadhatatlanul meghatározó ihletforrás, mégis a színek és formák együttjátszása, az elmosódó, egymás alatt, egymás mögött felsejlő síkok, közegek meghatározó mondani-
valója a döntő. Szépen megrendezett, jól felépített, átgondoltan összeállított volt a Tájképbiennélé, amelynek – reméljük – lesz folytatása. Annál is inkább, mivel létjogosultságát az elmúlt évszázad vajdasági képzőművészete is igazolja.